

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ

Το **Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας** θέλοντας να τιμήσει και να κρατήσει ζωντανή τη μνήμη, την προσφορά, και την θυσία του **Βασίλη Ξανθόπουλου** και του **Στέφανου Πνευματικού**, καθηγητών του Πανεπιστημίου Κρήτης και μελών του ΙΤΕ που δολοφονήθηκαν στο Ηράκλειο το βράδυ της 27ης Νοεμβρίου 1990 ενώ δίδασκαν από κοινού ένα προχωρημένο σεμινάριο, θέσπισε το Βραβείο Εξαιρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας στη μνήμη τους. Το Βραβείο απονέμεται κάθε χρόνο από το 1991 σαν ηθική επιβράβευση σε εξαιρετικούς πανεπιστημιακούς δασκάλους, που επιλέγονται από την Επιτροπή του Βραβείου, της οποίας τα μέλη καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα επιστημών.

Όπως αναφέρεται στην προκήρυξη του Βραβείου, η έννοια της εξαιρετης πανεπιστημιακής διδασκαλίας «δεν περιορίζεται στην ικανότητα σαφούς, κατανοητής και ενδιαφέρουσας διδασκαλίας από την έδρα, αλλά περιλαμβάνει όλες εκείνες τις δραστηριότητες που ανοίγουν επιστημονικούς δρόμους στον φοιτητή, τον εμπνέουν, και τον καθιστούν κοινωνό του επιστημονικού ήθους και της ανιδιοτελούς αναζήτησης της αλήθειας».

Σκοπός του βραβείου είναι λοιπόν να ξεχωρίσει και να βραβεύσει φωτισμένους και αφοσιωμένους πανεπιστημιακούς δασκάλους, που μέσα σ' ένα πανεπιστημιακό σύστημα που δυστυχώς απέχει πολύ από αυτό που θα θέλαμε να είναι, προσπαθούν με κάθε τρόπο, αγωνιζόμενοι εναντίον του ρεύματος, να προσφέρουν τις δυνάμεις τους για μια υπόθεση για την οποία ο Βασίλης Ξανθόπουλος και ο Στέφανος Πνευματικός έδωσαν την ίδια τη ζωή τους. Να βραβεύσει δασκάλους που βοηθούν τους φοιτητές τους να μαθαίνουν μόνοι τους, που τους διδάσκουν πώς να συλλογίζονται χωρίς πέδες και πώς να θέτουν διαρκώς ερωτήματα, που τους μεταδίδουν τον ενθουσιασμό τους για τη γνώση, και τους δίνουν μια γεύση της μεγάλης ευτυχίας που νιώθει κανείς όταν καταλάβει κάτι ουσιαστικό στην επιστήμη. Να βραβεύσει δασκάλους που δίνουν, τελικά, το παράδειγμα πώς σκέφτεται και πώς δρα ένας πεπαιδευμένος άνθρωπος, και που συχνά, χωρίς να το γνωρίζουν και οι ίδιοι, γίνονται οδηγοί ζωής.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ

Η τραγωδία της 27ης Νοεμβρίου 1990

Ο Βασίλης Ξανθόπουλος, καθηγητής του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Κρήτης και ερευνητής στο Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ), και ο Στέφανος Πνευματικός, ερευνητής στο ΙΤΕ και διδάσκων στο Τμήμα Φυσικής του Πανεπιστημίου Κρήτης, συνεργάζονταν, λόγω του κοινού τους ενδιαφέροντος για αριθμητική επίλυση περίπλοκων εξισώσεων και του οράματός τους για ένα Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Σχολείο Φυσικής.

Το βράδυ της 27ης Νοεμβρίου του 1990 είχαν οργανώσει ένα εθελοντικό σεμινάριο για τη χρήση ενός νέου τότε προγράμματος συμβολικών πράξεων σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Το σεμινάριο απέβλεπε στην ενημέρωση και εξοικείωση με το νέο αυτό εργαλείο ενός ακροατηρίου 25 περίπου καθηγητών, ερευνητών και μεταπτυχιακών φοιτητών. Γύρω στις επτάμιση το βράδυ, ο οπλισμένος με καραμπίνα δολοφόνος –ένας μεταπτυχιακός φοιτητής που είχε περιβληθεί με τη φροντίδα του Βασίλη και του Στέφανου τόσο για την αποκατάσταση της ψυχικής του υγείας όσο και για την εξεύρεση υποτροφίας στο εξωτερικό– μπήκε από τη μοναδική είσοδο στην υπόγεια αίθουσα όπου διεξήγεται το σεμινάριο, πυροβόλησε και σκότωσε και τον Βασίλη, την ώρα που δίδασκε, και τον Στέφανο που στεκόταν όρθιος για να διαδεχθεί τον Βασίλη στη διδασκαλία.

Στη συνέχεια και αφού εξάντλησε τα αρχικά φυσίγγια, άρχισε να ξαναγεμίζει το όπλο του. Ο καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Σωτήρης Περισίδης –που βρισκόταν στην Κρήτη για ολιγόμηρη συνεργασία με τον Βασίλη Ξανθόπουλο– είχε την ψυχραιμία και τον ηρωισμό να απωθήσει –άοπλος αυτός– εκτός αιθούσης τον οπλισμένο δολοφόνο, και να κλειδώσει την πόρτα εισόδου, σώζοντας έτσι τις ζωές των παρισταμένων. Ο ίδιος, στην προσπάθειά του αυτή, δέχτηκε το μοναδικό νέο βόλι που είχε προλάβει να βάλει στο όπλο του ο δολοφόνος, τραυματίστηκε βαρύτερα και πάλεψε σκληρά για τη ζωή του τους επόμενους μήνες. Τελικά τα κατάφερε, χάρις στην απaráμιλλη θέλησή του για ζωή. Στον Σωτήρη οφείλουμε όλοι –και περισσότερο όσοι ήσαν στην αίθουσα εκείνη τη βραδιά του φονικού– πολύ μεγάλη ευγνωμοσύνη.

Οι επόμενες ώρες του φονικού ήταν φυσικά ώρες σοκ αλλά και αγωνίας, καθώς δεν ήξερε κανείς αν ο οπλισμένος δολοφόνος είχε κρυφτεί στο υπό κατασκευή –και άρα σκοτεινό– διπλανό πανεπιστημιακό κτήριο. Η αγωνία αυτή επιτάχθηκε κατά τις επόμενες μέρες και μήνες, όταν ήλθε στη δημοσιότητα, από μερίδα του τοπικού τύπου, το πολυσέλιδο ημερολόγιο του ασύλληπτου –όπως εικάζετο τότε– δολοφόνου, το οποίο περιείχε μακροσκελή κατάλογο και άλλων υποψηφίων θυμάτων του. Ο επίλογος της τραγωδίας εγράφη όταν, μετά από έξι μήνες, ευρέθη

σε κορυφή παρακείμενου βουνού, σχεδόν μωμιοποιημένο, το πτώμα του δολοφόνου, που είχε αυτοκτονήσει λίγες μόνο ώρες μετά το φονικό.

Η δημιουργία του Βραβείου Εξάιρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας

Τα βόλια του δολοφόνου έκοψαν το νήμα της ζωής δύο προικισμένων και αφοσιωμένων Δασκάλων και Ερευνητών, του Βασίλη Ξανθόπουλου στα 39 του χρόνια, και του Στέφανου Πνευματικού στα 33 του χρόνια. Και οι δύο τους είχαν πραγματικά το χάρισμα του Δάσκαλου και το πάθος της επιστημονικής έρευνας. Το έργο τους ήταν πλούσιο και σημαντικό. Η εργασία του Στέφανου για την ηλεκτρική συμπεριφορά του πάγου σχολιάστηκε θετικά από ένα από τα εγκυρότερα παγκόσμια επιστημονικά περιοδικά, το Nature. Και ο διάσημος νομπελίστας αστροφυσικός Chandrasekhar, δάσκαλος αλλά και στενός συνεργάτης του Βασίλη επί 12 χρόνια, έγραψε γι αυτόν: “Και έτσι, σε μια ανείπωτη πράξη βίας, τελείωσε απροειδοποίητα μια ζωή αγάπης και χαράς, πλούσια σε προσδοκίες”.

Αυτές λοιπόν τις προσδοκίες, που το βόλι του δολοφόνου δεν άφησε να πραγματοποιηθούν, θέλησε το Βραβείο Εξάιρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας να συντηρήσει στην ελληνική πανεπιστημιακή εκπαίδευση, όσο αυτό είναι δυνατόν.

Πράγματι, παρά το σοκ των τραγικών γεγονότων, το τότε Δ.Σ. του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας κατόρθωσε να αντιδράσει και αποφάσισε σε έκτακτη Συνεδρία του να δώσει κάποιου είδους “συνέχεια” στο διδακτικό και ερευνητικό έργο του Βασίλη και του Στέφανου, που διακόπηκε τόσο πρόωρα και απροσδόκητα, “θεσμοθετώντας” ένα βραβείο για πανεπιστημιακού επιπέδου διδασκαλία στον ελληνικό χώρο, καθώς και δύο βραβεία για ερευνητικό έργο, το ένα στην περιοχή της Γενικής Θεωρίας της Σχετικότητας στη μνήμη του Βασίλη Ξανθόπουλου, και το άλλο στην περιοχή των μη γραμμικών συστημάτων στη μνήμη του Στέφανου Πνευματικού. Και τα δύο αυτά βραβεία ερευνητικού αντικειμένου απευθύνονται στην αντίστοιχη παγκόσμια επιστημονική κοινότητα.

Για να λειτουργήσει το Βραβείο Εξάιρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας –αλλά και τα άλλα ερευνητικά βραβεία– δημιουργήθηκε στο ΙΤΕ ένα ειδικό κονδύλιο από ιδιωτικές συνεισφορές αλλά και από χρήματα που είχαν εξασφαλίσει για το ΙΤΕ ο Βασίλης και ο Στέφανος. Για το Βραβείο Διδασκαλίας συστάθηκε και συγκροτήθηκε σε σώμα μια ad-hoc ανεξάρτητη Επιτροπή από διαπρεπείς καθηγητές ελληνικών ΑΕΙ αλλά και από ερευνητές ελληνικών Ερευνητικών Κέντρων οι οποίοι είχαν αξιόλογη συμμετοχή σε πανεπιστημιακού επιπέδου διδασκαλία. Η επιλογή των πρώτων μελών της Επιτροπής έγινε από το τότε Δ.Σ. του ΙΤΕ έπειτα από εισηγήσεις μελών του ΙΤΕ, του Πανεπιστημίου Κρήτης και άλλων συναδέλφων.

Πρώτος πρόεδρος της επιτροπής ανέλαβε ο αείμνηστος αρχαιολόγος Μανώλης Ανδρόνικος. Σύμφωνα με τον κανονισμό της Επιτροπής, ο κατ’ έτος βραβευόμενος αποτελεί αυτοδικαίως μέλος της. Η Επιτροπή επίσης, αφού αποσαφήνισε την έννοια της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, διαμόρφωσε και προσάρμοσε σταδιακά κάποιες κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά στη διαδικασία επιλογής του βραβευομένου. Έτσι, οι προτάσεις (nominations) θα πρέπει να προέρχονται, για να έχουν βάρος, από άτομα (π.χ., πρώην φοιτητές του προτεινόμενου) που να έχουν γνώση της διδακτικής του ικανότητας, του ρόλου του ως εμπνευστή και οδηγητή στην αναζήτηση της αλήθειας, και της παρουσίας του ως έμπρακτου παραδείγματος επιστημονικού ήθους. Η όποια πρόταση έχει αυξημένη αξιοπιστία αν υπάρχει μη εξάρτηση των προτεινόντων από τον προτεινόμενο.

Παρ’ όλες τις κατευθυντήριες γραμμές και παρ’ όλες τις προσπάθειες των μελών της Επιτροπής, δεν είναι καθόλου εύκολο να επιλέξει κανείς τον καλύτερο Δάσκαλο μεταξύ των υποψηφίων, αφού δεν υπάρχουν αντικειμενικοί, ποσοτικοί δείκτες για την εξαιρετη διδασκαλία, όπως υπάρχουν για το ερευνητικό έργο. Ακόμη και η ευρύτητα χρησιμοποιούμενη διεθνώς διαδικασία της τακτικής αξιολόγησης του κάθε καθηγητή από τους φοιτητές του δεν γίνεται στα ελληνικά ΑΕΙ εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Έτσι, το πρώτο μέλημα της Επιτροπής είναι να επιλέξει κάθε φορά κάποιον ή κάποια μεταξύ των προταθέντων που να ικανοποιεί αυτό που ο τίτλος του βραβείου λέει: να είναι εξάιρετος πανεπιστημιακός Δάσκαλος με τις πολλαπλές διαστάσεις που ο τίτλος αυτός συνεπάγεται. Τα μέλη της Επιτροπής ελπίζουν να έχουν ανταποκριθεί στο δύσκολο αυτό καθήκον που ανέλαβαν.

Ελευθέριος Ν. Οικονόμου

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης